

Digitalna transformacija kulturnog razvitka Srbije

Marijana Uzunovski

marijana@zaprokul.org.rs

Jelena Đorđević Milošević

jelena.djordjevic@zaprokul.org.rs

Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, Beograd, Republika Srbija

Sažetak

U radu je predstavljena digitalna transformacija dela resursa Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka Republike Srbije, ustanove kulture koja se bavi studijsko-istraživačkim i dokumentacionim radom, u okviru kulturne politike, kulturne delatnosti i kulturnih potreba, sa ciljem planiranja kulturnog razvoja, kao i razvojem saradnje ustanova kulture Republike Srbije. Digitalni resursi Zavoda, kao jedinstvene ustanove kulture u Republici Srbiji, obuhvataju Digitalni arhiv Zavoda, e-Kulturu (<https://e-kultura.net>), sajt časopisa Kultura (<https://www.casopiskultura.rs>), sajt Zavoda – interaktivnu bazu (<https://zaprokul.org.rs>), sajtove i aplikacije okrenute ka široj javnosti u cilju popularizacije kulture Republike Srbije. Ovo istraživanje je strukturirano u poglavlja koja analiziraju i sagledavaju kompletne digitalne resurse Zavoda, resurse koji prate razvitak kulture Republike Srbije: baze podataka, dostupna istraživanja, publikacije, studije, bibliografije, naučne radove, monografije, zbornike radova, radne materijale i ostalu dokumentalističku građu. U delu rada Razvoj i implementacija Digitalnog arhiva Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka prezentovan je projekat koji predstavlja svojevrsan vid digitalne biblioteke svih izdanja i materijala Zavoda nastalih u periodu od 1967. do 2020. godine i obuhvata ukupno 247 jedinica izdanja Zavoda. U nastavku je prikazana transformacija i jačanje kapaciteta sistema e-Kultura, koji predstavlja najobuhvatniju bazu podataka o institucijama kulture u Srbiji. U sledećem poglavlju obrađen je sajt časopisa Kultura, gde se mogu naći tekstovi iz svih brojeva koji su objavljeni za pola veka izlaženja Kulture,

zatim je prikazan sajt Zavoda – interaktivna baza podataka. U završnom delu obrađeni su sajtovi i aplikacije okrenute ka široj javnosti u cilju popularizacije kulture Republike Srbije, kao i planovi za dalji razvoj i unapređenje. Kroz ovu analizu dobija se uvid u proces digitalne transformacije kulturnog razvitka Srbije i implementaciju digitalne kulture. Pored toga, istraživanje sagledava misiju, viziju i zadatke Zavoda, kao i trenutno stanje u različitim oblastima kulturne scene Republike Srbije. Ova digitalna inicijativa nije samo tehnološki napredak već i ključni faktor u očuvanju, promociji i unapređenju bogate kulturne baštine zemlje.

Ključne reči: *digitalna transformacija, istraživanje, Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, ustanova kulture, sajt, Digitalni arhiv, e-Kultura*

Uvod

Zavod za proučavanje kulturnog razvitka osnovan je 1967. godine i jedinstvena je ustanova kulture u Republici Srbiji “koja se bavi naučnim, razvojnim i primenjenim istraživanjima, izradom studija i analiza u oblasti sociologije kulture i kulturne politike, prikupljajući informacije i dokumentaciju o kulturi, umetnosti i medijima u zemlji i inostranstvu” (Delatnost. *Zavod za proučavanje kulturnog razvitka*).

U svom sastavu Zavod ima nekoliko važnih jedinica: Odeljenje opštih poslova, Odeljenje za istraživanja, kao i Odeljenje za dokumentaciju i informatičku podršku u čijem sastavu funkcioniše i Biblioteka Zavoda. Uvidevši već u prvim godinama postojanja značaj pretvaranja analognih informacija i procesa u digitalni oblik, Odeljenje za dokumentaciju i informatičku podršku Zavoda posvetilo se digitalnoj obradi: dostupnih istraživanja, publikacija, studija, bibliografija, naučnih radova, monografija, zbornika radova, radnih materijala i ostale dokumentalističke građe.

Zahvaljujući zahtevnom procesu digitalne obrade podataka u kulturi Srbije, Zavod danas raspolaže bogatom mrežom digitalnih resursa. Oni obuhvataju Digitalni arhiv Zavoda (<https://izdavastvo.zaprokul.org.rs/>), e-Kulturu (<https://e-kultura.net/>), sajt časopisa Kultura (<https://www.casopiskultura.rs/>) i sajt Zavoda kao interaktivnu bazu (<https://zaprokul.org.rs/>). Sve digitalne platforme su dostupne i okrenute stručnoj, ali i široj javnosti u cilju popularizacije kulture Republike Srbije.

Razvoj i implementacija Digitalnog arhiva Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka (<https://izdavastvo.zaprokul.org.rs/>)

Digitalni arhiv Zavoda kao zaseban projekat pokrenut je 2019. godine u okviru Biblioteke Zavoda, kao potreba da se digitalizovana građa Zavoda okupi na jednom mestu i učini dostupnom korisnicima. Danas je to moderna i lako pretraživa platforma koja sadrži digitalizovanu građu Zavoda – istraživanja, studije, bibliografije, naučni radovi, monografije, zbornici radova, radni materijali kao i ostale publikacije i dokumentalistička građa Zavoda za period od 1967. do 2020. godine. Digitalni arhiv trenutno obuhvata 247 jedinica i pretraživ je po tipu publikacije, naslovu, autoru, koautoru, godini izdanja i izdavaču.

Ova svojevrsna digitalna biblioteka otvara mnogobrojne nove potencijale, ali i velike mogućnosti za saradnju sa ustanovama kulture i njihovim specijalnim bibliotekama širom zemlje i sveta. Njen najveći značaj je što omogućava lakše praćenje i analizu dokumenata, podataka i literature, kako istraživačima kulturnog razvitka tako i čitavoj zainteresovanoj javnosti.

Zaposleni u Zavodu su se bavili bibliografskom obradom digitalizovane građe, a programeri su radili na izradi baze podataka i portala, koji je postavljen na principima razvojnog sistema za upravljanje sadržajem (CMS), koristeći MySQL i PHP. Kreiranje portala na osnovnom nivou podrazumevao je poštovanje osnovne forme za unos podataka. Unos podataka radio se kroz sistem za upravljanje sadržajem (CMS). Pretraga podataka omogućena je na ćirilichnom i latiničnom pismu. Za korisnike je predviđeno lako preuzimanje (*download*) publikacija u pdf formatu, a portal je pregledan bez obzira na to da li mu se pristupa sa kompjutera, tableta ili pametnog telefona.

Nakon izrade baze podataka i dela portala za unos podataka, pristupljeno je definisanju parametara pretrage, a to su: Tip publikacije (izbor iz padajućeg menija, moguće je izabrati jedan tip), Naslov (naslov publikacije – korisnik samostalno unosi tekst u tekstualno polje), Autor/i (prezime i ime autora – izbor iz padajućeg menija, moguće je izabrati više autora), Koautor/i (prezime i ime koautora – izbor iz padajućeg menija, moguće je izabrati više koautora), Godina izdanja (izbor iz padajućeg menija, moguće je

izabrati jednu godinu) i Izdavač (naziv izdavača – izbor iz padajućeg menija, moguće je izabrati više izdavača). U toku je izrada pretrage prema ostalim poljima, a to su: Ključne reči (izbor iz padajućeg menija, moguće je izabrati više ključnih reči), Mesto izdanja (izbor iz padajućeg menija, moguće je izabrati jedno mesto), i ISBN/Signatura (korisnik samostalno unosi tekst u tekstualno polje).

Nakon pretrage, o svakoj publikaciji je moguće pogledati detaljne informacije, a to su: Opis, Autor/i, Koautor/i, ISBN/Signatura, Godina izdanja, Mesto izdanja, Godine istraživanja, Mesta istraživanja, Jezik, Format, Ključne reči, Relacije, Prava. Na ovom mestu omogućeno je preuzimanje publikacije u pdf formatu. (Uzunovski i Đorđević Milošević, 2023).

Digitalizacija časopisa *Kultura* (<https://www.casopiskultura.rs/>)

Časopis *Kultura* je interdisciplinarni naučni časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku, koji je pokrenut 1968. godine zaslugom Stevana Majstorovića, osnivača Zavoda.

Na polju intelektualne misli, časopis je u vreme kada je osnovan bio jedinstven i u pogledu koncepcije i u pogledu dizajna. Od prvog broja bio je i ostao otvoren prema stvaralačkim idejama prisutnim kod nas i u svetu, o čemu svedoče tekstovi značajnih stranih autora, prilogi autora iz kulturnih centara tadašnje Jugoslavije i domaćih autora koji se pojavljuju sa novim idejama i pristupima kulturi. Prepoznatljivo likovno rešenje logotipa časopisa *Kultura* i nacrt korica je već za potrebe prvog broja osmislio umetnik i kaligraf Božidar Bole Miloradović. (O časopisu. *Kultura: Časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku*).

Kasnije je sam časopis kao i njegov izgled obeležio novi i moderan dizajn.

Naučni časopis *Kultura* predstavlja jedan od najvažnijih izvora za proučavanje srpske kulturne produkcije i humanističkih nauka. Sajt časopisa funkcioniše kao sveobuhvatan digitalni repozitorijum, omogućavajući pristup svim izdanjima od osnivanja časopisa do danas. Ovaj resurs je deo bogate digitalne kolekcije koja je dostupna široj javnosti putem interneta.

Digitalizacijom časopisa *Kultura*, njegovi raznovrsni sadržaji – od teorijskih radova i istraživanja do kritičkih eseja – postali su dostupni istraživačima i

čitaocima širom sveta. Na ovaj način značajno se povećava vidljivost srpske kulturne produkcije i doprinosi se jačanju međunarodnog dijaloga u oblasti humanističkih i društvenih nauka.

Digitalni repozitorijum je intuitivan i lako pretraživ, zahvaljujući naprednim funkcijama koje omogućavaju pretragu po različitim parametrima, kao što su autor, naslov, tema, ključne reči, godina izdanja i broj časopisa. Ovakva organizacija olakšava pronalaženje relevantnih tekstova i materijala, čime se dodatno podstiče interdisciplinarno istraživanje i razmena ideja.

e-Kultura (<https://e-kultura.net/>)

Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, kao vodeća referentna ustanova za istraživanje i dokumentaciju u oblasti kulture, ima bogatu tradiciju razvoja i unapređenja baza podataka u skladu s najnovijim tehnološkim dostignućima. Pre više od tri decenije, Zavod je pokrenuo projekat “Atlas kulture Srbije”, vizuelnu enciklopediju kulture, koja je predstavljala pionirski poduhvat u mapiranju kulturnih resursa Srbije.

Sa razvojem informacionih tehnologija, Zavod je načinio značajan iskorak ka digitalizaciji i 2013. godine razvio modernu bazu podataka pod nazivom *e-Kultura*. Ova baza, zasnovana na SQL Server tehnologiji, predstavlja ažuriran, lako pretraživ i korisnički prilagođen onlajn adresar institucija kulture na teritoriji Republike Srbije. Kroz *e-Kulturu* javnosti su dostupne precizne i detaljne informacije o širokom spektru kulturnih ustanova, uključujući muzeje, biblioteke, galerije i druge organizacije iz sektora kulture.

Razvoj ovog kompleksnog sistema postao je moguć zahvaljujući potpisivanju Sporazuma sa Republičkim zavodom za statistiku 2013. godine, čime je Zavod postao zvanični dobavljač statističkih podataka u oblasti kulture za Republiku Srbiju. Implementacija sistema finansirana je uz podršku Ministarstva kulture Republike Srbije, dok je njegovo usavršavanje omogućeno kroz dugogodišnju saradnju sa brojnim kulturnim institucijama.

Osim što predstavlja ključan alat za informisanje i planiranje u oblasti kulture, baza *e-Kultura* doprinosi i drugim važnim projektima, kao što je republički GIS projekat “Geosrbija”, čineći je značajnim resursom za integraciju kulturnih i prostorno-geografskih podataka na nacionalnom nivou.

Internetska prezentacija Zavoda (<https://zaprokul.org.rs/>)

Sajt Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka predstavlja ključnu digitalnu platformu ustanove, osmišljenu da pruži sveobuhvatan pregled misije, vizije i ciljeva Zavoda, kao i detaljne informacije o projektima, istraživanjima i publikacijama koje sprovodi.

Prilikom kreiranja sajta, posebna pažnja posvećena je interaktivnosti i unapređenju korisničkog iskustva. Danas se sajt ističe modernim web dizajnom koji kombinuje estetiku i funkcionalnost, uz stalnu težnju ka unapređenju interakcije sa posetiocima i jednostavnijem pristupu informacijama. Intuitivna navigacija omogućava lako snalaženje, dok jasno strukturisani sadržaji pružaju brzu dostupnost ključnih informacija.

Jedna od posebnih prednosti sajta jeste redovno ažurirana sekcija sa vestima i događajima, koja posetioce drži u toku sa aktuelnim dešavanjima – od konkursa i izložbi, do različitih kulturnih manifestacija koje Zavod organizuje ili podržava.

Pored toga, integracija interaktivnih funkcija, poput povezanosti sa društvenim mrežama, omogućava otvoren i dinamičan dijalog sa zajednicom. Na taj način sajt ne samo da informiše, već i podstiče aktivno uključivanje korisnika u diskusije o temama kulturnog razvitka, doprinoseći povezivanju Zavoda sa širom javnošću.

Zaključak

Digitalna transformacija Zavoda predstavljala je važan korak u modernizaciji i pristupu kulturnim resursima, kako za stručnu javnost, tako i za širu populaciju. Digitalni resursi Zavoda, uključujući Digitalni arhiv, platformu *e-Kultura*, sajt časopisa *Kultura*, kao i interaktivnu bazu sajta Zavoda, doprineli su ne samo većoj dostupnosti informacija, već i popularizaciji i očuvanju kulturnog nasleđa.

Strukturirani i lako dostupni digitalni resursi omogućili su efikasniju saradnju između ustanova kulture u Srbiji i u mnogome unapredili studijsko-istraživačke procese. Prelazak sa tradicionalnih na digitalne formate omogućio je veći obuhvat i transparentnost u pogledu kulturnih aktivnosti, kao i kreiranje inovativnih pristupa za angažovanje korisnika. Digitalizacija je predstavljala značajan tehnološki izazov, ali i ključni aspekt

razvoja kulture. U budućnosti, Zavod i njegova specijalna Biblioteka, kao centar digitalizacije, imaju u planu uključivanje nove tehnologije, veštačke inteligencije kao i praćenje potreba korisnika, kako bi naši digitalni resursi ostali relevantni i inovativni u kulturnom prostoru.

Literatura i izvori

Delatnost. *Zavod za proučavanje kulturnog razvitka*. <https://zaprokul.org.rs/delatnost/> (20. 10. 2024).

e-kultura. *Zavod za proučavanje kulturnog razvitka*. <https://e-kultura.net/>

Izdavaštvo. *Zavod za proučavanje kulturnog razvitka*. <https://izdavastvo.zaprokul.org.rs/>

Kultura: Časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku. <https://www.casopiskultura.rs/>

O časopisu. *Kultura: Časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku*. <https://www.casopiskultura.rs/o-casopisu/>

Uzunovski, Marijana i Đorđević Milošević, Jelena. (2023). Digitalni arhiv Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka. U: *Zbornik radova sa Konferencije Digitalna humanistika održane 25. i 26. septembra 2023. godine u Narodnoj biblioteci Kruševac*. Kruševac, 77-78.

Zavod za proučavanje kulturnog razvitka. <https://zaprokul.org.rs/>

Digital Transformation of the Cultural Development of Serbia

Marijana Uzunovski
marijana@zaprokul.org.rs

Jelena Đorđević Milošević, Ph.D.
jelena.djordjevic@zaprokul.org.rs

Institute for the Study of Cultural Development, Belgrade, Republic of Serbia

Summary

The paper presents the digital transformation of part of the resources of the Institute for the Study of Cultural Development of the Republic of Serbia, a cultural institution that deals with study-research and documentation work, within the framework of cultural policy, cultural activity and cultural needs, with the aim of planning cultural development, as well as the development of cooperation between institutions culture of the Republic of Serbia. The Institute's digital resources, as a unique cultural institution in the Republic of Serbia, include the Institute's Digital Archive, e-Kultura (<https://e-kultura.net>), the website of the magazine Kultura (<https://www.casopiskultura.rs>), the Institute's website – interactive database (<https://zaprokul.org.rs>), websites and applications aimed at the general public in order to popularize the culture of the Republic of Serbia. This research is structured into chapters that analyze and review the Institute's complete digital resources, resources that follow the development of the culture of the Republic of Serbia: databases, available research, publications, studies, bibliographies, scientific works, monographs, collections of works, working materials and other documentary materials. In the part of the work Development and implementation of the Digital Archive of the Institute for the Study of Cultural Development, a project was presented that represents a kind of digital library of all editions and materials of the Institute created in the period from 1967 to 2020 and includes a total of 247 units of the Institute's publications. The transformation and capacity building

of the e-Culture system, which represents the most comprehensive database of cultural institutions in Serbia, is presented below. In the next chapter, the website of the magazine Kultura is covered, where you can find texts from all the issues that have been published for half a century of Kultura's publication, then the Institute's website – an interactive database – is presented. The final part deals with websites and applications aimed at the general public with the aim of popularizing the culture of the Republic of Serbia, as well as plans for further development and improvement. Through this analysis, an insight is gained into the process of digital transformation of the cultural development of Serbia and the implementation of digital culture. In addition, the research examines the mission, vision and tasks of the Institute, as well as the current situation in various areas of the cultural scene of the Republic of Serbia. This digital initiative is not only a technological advance but also a key factor in preserving, promoting and enhancing the country's rich cultural heritage.

Keywords: *digital transformation, research, Institute for Cultural Development Research, cultural institution, website, Digital Archive, e-Culture*